

(26)

Optyczna koherentna tomografia w diagnostyce schorzeń siatkówki u dzieci i młodzieży

Optical coherence tomography in diagnosis of retinal diseases in children and adolescents

Małgorzata Mrugacz, Alina Bakunowicz-Łazarczyk

Z Kliniki Okulistyki Dziecięcej Akademii Medycznej w Białymstoku
Kierownik: prof. dr hab. n. med. Alina Bakunowicz-Łazarczyk

Summary: This report describes the new optical technique of optical coherence tomography (OCT) for imaging eye fundus. OCT is noninvasive, capable of high-resolution of 10 to 17 μm imaging of biological tissue. It has been used, to investigate several ocular diseases in children and adolescents. These include macular disease, glaucoma, optic nerve disorders, and myopia.

Słowa kluczowe: optyczna koherentna tomografia, choroby siatkówki.

Key words: optical coherence tomography, retinal diseases.

OCT jest nową bezkontaktową, nieinwazyjną techniką, która obrazuje strukturę przedniego i tylnego odcinka oka *in vivo* z rozdzielczością od 10 do 17 μm (1,11). OCT jest badaniem analogicznym do tomografii komputerowej, wykorzystującej promieniowanie X, oraz rezonansu magnetycznego i ultrasonografii typu B. Obrazy tomograficzne otrzymuje się metodą koherentnej interferometrii z wykorzystaniem źródła światła w postaci diody superluminescencyjnej emitującej promieniowanie w zakresie 850 nm. Badanie siatkówki metodą OCT jest podobne do badania pośredniego w biomikroskopie z użyciem soczewki 78-D Volk (13).

Uzyskiwanie skanów

Do uzyskania skanów umożliwiających obrazowanie tarczy nerwu wzrokowego i siatkówki wykorzystuje się optyczny koherentny tomograf firmy Zeiss. Badanie wykonywane jest po uprzednim rozszerzeniu źrenicy i stwierdzeniu przejrzystości ośrodków optycznych. Znaczne utrudnienie, szczególnie w przypadku badania małych dzieci, stanowi uzyskanie przez nie prawidłowej fiksacji. Eliminacja ruchów gałek ocznych decyduje o jakości uzyskanych obrazów i wpływa na centralne położenie skanu na dnie oka. U dzieci istnieje w związku z tym konieczność powtarzania badania, co wpływa na dekoncentrację małych pacjentów i wydłużenie czasu trwania badania.

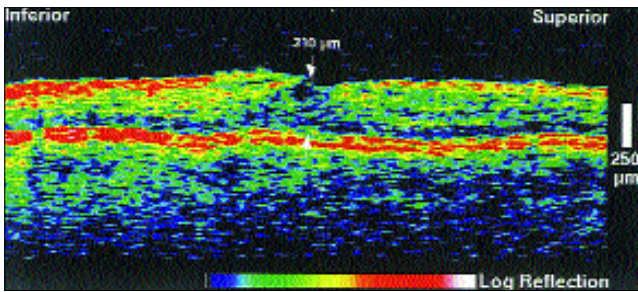
Analiza skanów

W celu właściwej identyfikacji poszczególnych struktur uzyskanych skanów wykorzystuje się kodowanie właściwości optycznych tkanki za pomocą pseudokolorów: warstwy o żywej czerwonej barwie odpowiadają strukturalom o wysokim współczynniku odbicia,

natomiast barwy: żółta, zielona, niebieska i czarna – obszarom o coraz niższym współczynniku odbicia. Stąd też warstwa włókien nerwowych oraz nabłonek barwnikowy siatkówki są barwy czerwonej, czopki zaś i pręciki są czarne (9).

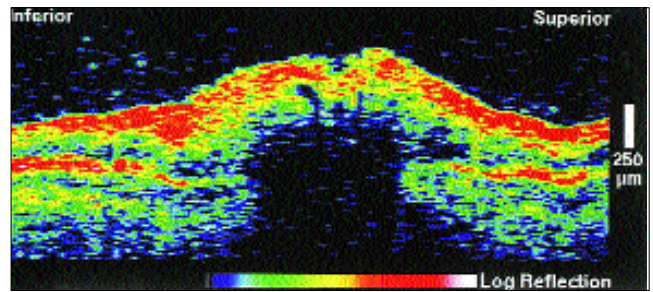
Właściwą analizę tomogramów umożliwia 5 podstawowych funkcji pomiarowych:

1. Grubość siatkówki (Retinal Thickness) – pomiar grubości siatkówki między ciałem szklistym a zewnętrzną warstwą nabłonka barwnikowego siatkówki. Jest to funkcja opracowana przede wszystkim dla skanów liniowych.
2. Mapa siatkówki (Retinal Map) – funkcja dostępna jedynie po wykonaniu grupy 6 radialnie ustawionych skanów liniowych. Wynik może być przedstawiony w postaci kolorowej mapy (jaśniejsze kolory oznaczają większą grubość) lub jako prezentacja numeryczna (średnia grubość w poszczególnych sektorach wyrażona w μm).
3. Grubość warstwy włókien nerwowych (Retinal Nerve Fiber Layer Thickness – RNFL) – funkcja zaprojektowana z myślą o skanach w kształcie koła jako skan obrysujący tarczę nerwu wzrokowego. Skan wykonywany jest zgodnie z kierunkiem wskazówek zegara.
4. Mapa grubości RNFL – pomiar możliwy jest po wykonaniu 6 koncentrycznych skanów kołowych o wzrastającym promieniu. Grubość RNFL wyliczana jest osobno dla każdego ze skanów i na tej podstawie tworzona jest barwna mapa grubości RNFL.
5. Funkcja uśredniania grubości RNFL (RNFL Average) – funkcja jest dostępna po wykonaniu szeregu skanów kołowych, charakteryzujących się tymi samymi wymiarami. Wynik prezentowany jest w postaci wykresu średniej dla każdego skanu.

Ryc. 1. Linijny skan siatkówki pacjenta z kliniczną diagnozą zapalenia części pośredniej błony naczyniowej. Przedstawia zniesienie prawidłowego obrysu siatkówki i niewielką cystę w centrum siatkówki. Grubość dołeczka – 310 μm .

Fig. 1. A vertical macular tomogram of patient with clinical diagnosis of intermediate uveitis demonstrated loss of the contour of the fovea and a small cyst directly in the central macula. The foveal thickness – 310 μm .

Ryc. 2. Okrężny skan tarczy nerwu wzrokowego 16-letniego pacjenta z rozpoznaniem klinicznym guza rzekomego mózgu. Przedstawia wystawanie obrysu tarczy nerwu wzrokowego, współistniejące z obrzękiem tarczy.

Fig. 2. A circular OCT scan of 16-year-old patient with clinical diagnosis of pseudotumor cerebri showed protrusion of the disc contour consistent with papilledema.

Wskazania do badania OCT

I. Schorzenia siatkówki

1. Otwory w plamce i trakcje szklistkowo-plamkowe – są zmianami występującymi głównie u dorosłych. Mogą obejmować otwory warstwowe, cysty siatkówki, odwarstwienia siatkówki neurosensorycznej lub nabłonka barwnikowego (5).
2. Błony przedsiatkówkowe – występują w postaci otworów rzekomych w plamce, obrzęku siatkówki lub trakcji siatkówkowych. Badanie OCT dostarcza informacji na temat ewaluacji błon przedsiatkówkowych i grubości siatkówki, stopień zaś przylegania błon do powierzchni siatkówki może stanowić ważny wskaźnik prognostyczny. OCT jest badaniem bardziej efektywnym niż oftalmoskopia w przypadku różnicowania otworów prawdziwych i rzekomych (7,8).
Istotne znaczenie ma odległość między wewnętrzną a zewnętrzną siatkówką neurosensoryczną, definiowana jako grubość siatkówki. Norma grubości siatkówki w dołeczku siatkówki wynosi ok. 150 μm i każda wartość powyżej 185 μm może sugerować obrzęk śródsiatkówkowy (6,8).
3. Retinopatia cukrzycowa – u dzieci zwykle nie powoduje większych zaburzeń widzenia z uwagi na to, że dopiero po 7 latach trwania choroby u ok. 50% pacjentów dochodzi do istotnych zmian w naczyniach włosowatych siatkówki (10). U osób młodych spotykana jest retinopatia cukrzycowa prosta, w przeciwieństwie do retinopatii cukrzycowej proliferacyjnej, występującej u osób dorosłych.
4. Zwrodnienia siatkówki – dotyczą zwykle ludzi w podeszłym wieku. U dzieci i młodzieży badanie OCT może być pomocne w przypadku dystrofii żółtkowatej (choroba Besta). Objawy w postaci niewielkiego pogorszenia ostrości widzenia lub wahań ostrości wzroku występują w pierwszej dekadzie życia. Mogą im towarzyszyć ograniczenie pola widzenia oraz powikłania w postaci błon neowaskularnych i krwotoków podsiatkówkowych (15).
5. Młodzieńcze rozwarstwienie siatkówki – jest chorobą dziedziczną, zwyrodnieniową, polegającą na rozwarstwieniu siatkówki sensorycznej na poziomie warstw wewnętrznych i uniesieniu warstwy włókien nerwowych z naczyniami siatkówki. Charakterystyczne jest również mikroretinoidalne rozwarstwienie siatkówki w plamce. Objawy w postaci obniżenia ostrości wzroku

pojawiają się już w pierwszej dekadzie życia. W przypadku postępującego pogorszenia widzenia wskazane jest postępowanie chirurgiczne i diagnostyka OCT przed zabiegiem operacyjnym i po nim (2).

6. Schorzenia zapalne siatkówkowo-naczyniówkowe – OCT umożliwia śledzenie dynamiki i lokalizację procesów zapalnych. Należy zaznaczyć, że intensywność uszkodzenia koreluje z rozległością infiltracji komórkami zapalnymi. Osłabienie ostrości widzenia w przebiegu zapalenia błony naczyniowej występuje zwykle z powodu obrzęku siatkówki – seryjne badania OCT umożliwiają obserwację cofania się zmian i wskazują na skuteczność leczenia (8).

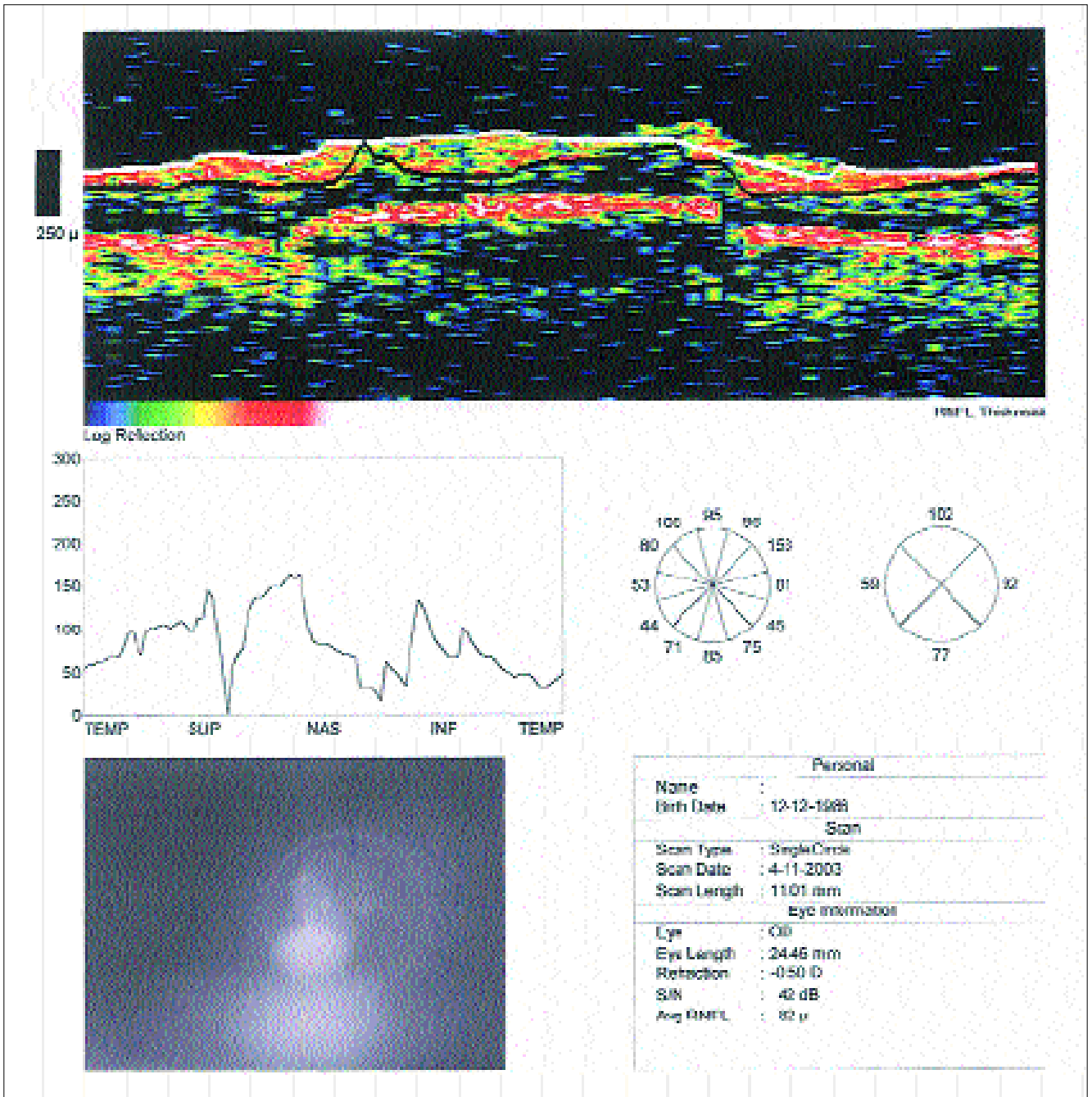
Diagnostyka za pomocą OCT jest pomocna w zapaleniu odcinka pośredniej błony naczyniowej i toksoplazmozie. Zapalenie odcinka pośredniej błony naczyniowej, dawniej określane jako zapalenie części płaskiej ciała rzęskowego, występuje często u dzieci i młodszych pacjentów. Oprócz charakterystycznych zmian w przedniej części ciała szklanego, przypominających kule śnieżne, na dnie oka stwierdza się obecność wysięków przedsiatkówkowych, obwodowe zapalenie żył i tętnic siatkówki oraz torbielowaty obrzęk siatkówki z wybroczynami (ryc. 1). W etiologii schorzenia uwzględnia się gruźlicę, sarkoidozę, toksoplazmozę, a nawet stwardnienie rozsiane (7).

Toksoplazmoza oczna jest jedną z najczęstszych form toksoplazmozy wrodzonej, stwierdzanej u 1 do 4 przypadków na 1000 urodzonych żywych dzieci. Objawy oczne występują w postaci zapalenia naczyniówkowo-siatkówkowego (12). Badanie OCT jest szczególnie pomocne przy różnicowaniu z podobnymi zmianami, występującymi w przebiegu infekcji różyczkowej, zakażeniu wirusem cytomegalii czy opryszczki.

7. Urazy siatkówki – OCT ma znaczenie w przypadku niewielkich zmian siatkówkowych, takich jak pourazowy otwór w plamce czy zmiany śródsiatkówkowe (obrzęk, uszkodzenie fototermiczne), które trudno uchwycić w badaniu oftalmoskopowym (6).

II. Jaskra

OCT jest badaniem potencjalnie użytecznym we wczesnej diagnostyce i monitorowaniu progresji zmian w jaskrze. Grubość warstwy włókien nerwowych jest najbardziej czułym wskaźnikiem uszkodzeń jaskrowych – wartość poniżej 125-130 μm wskazuje na zmiany jaskrowe (14). Zmniejszenie ilości włókien nerwowych może

Ryc. 3. Okrężny skan OCT 17-letniej pacjentki z jaskrą młodzieńczą. Przedstawia zmniejszenie grubości włókien nerwowych, szczególnie w dolnym kwadrancie.
 Fig. 3. Circular OCT scan 17-year-old patient with juvenile glaucoma showing nerve fiber layer thickness decreased, particularly in the inferior quadrant.

poprzedzać rozwój ubytków w polu widzenia i możliwych do identyfikacji zmian w zagłębieniu tarczy nerwu wzrokowego. Pomiar grubości włókien nerwowych za pomocą OCT wskazują na znaczne zmniejszenie ich liczby, głównie w kwadrantach dolnych (ryc. 3). Zmiany te korelują z liczbą ubytków w polu widzenia i czasem trwania jaskry (4).

III. Choroby nerwu wzrokowego

OCT jest przydatne u dzieci ze schorzeniami neurologicznymi, szczególnie w przypadku wystąpienia objawów wzmożonego ciśnienia śródciężkowego i zaniku nerwu wzrokowego (ryc. 2). Pozwala obiektywnie ocenić postęp zmian i skuteczność zastosowanego leczenia (13).

IV. Krótkowzroczność

Badanie OCT umożliwia ocenę neowaskularyzacji naczyńkowej i pomiar grubości siatkówki (2). Na podstawie badań własnych wykazano różnice statystycznie między grupą pacjentów z krótkowzrocznością wysoką a grupą kontrolną (wyniki będą przedstawione w oddzielnej publikacji). Może to być użyteczne w śledzeniu ewolucji zmian w krótkowzroczności i stanowić ważne uzupełnienie badań w tej jednostce chorobowej.

Reasumując, należy podkreślić wyjątkowość badania za pomocą OCT jako badania bezkontaktowego i nieinwazyjnego, co jest niezwykle ważne przy diagnozowaniu małych pacjentów. Dostarcza ono bezpośrednich pomiarów mikrostrukturalnych siatkówki

z zastosowaniem wysokiej rozdzielczości. Stanowi znaczący postęp w ocenie schorzeń narządu wzroku, szczególnie jaskry i chorób plamki.

PIŚMIENNICTWO: 1. Asrani S., Zeimer R., Goldberg M. F., Zou S.: *Application of rapid scanning retinal thickness analysis in retinal disease*. Ophthalmology, 1997, 104, 1145-1151. 2. Azzolini C., Pierro L., Codenotti M., Brancata R.: *OCT images and surgery of juvenile macular retinoschisis*. Eur. J. Ophthalmol., 1997, 7 (2), 196-200. 3. Baba T., Ohno-Matsui K., Yoshida T., Yasuzumi K.: *Optical coherence tomography of choroidal neovascularization in high myopia*. Acta Ophthalmol. Scand., 2002, 80 (1), 82-87. 4. Boyd B. F., Theodossiadis G. P.: *Glaucoma-new horizons*. Highlights of Ophthalmology, 1999, 2712. 5. Gass J. D. M., Joondeph B. C.: *Observations concerning patients with suspected impending macular holes*. Am. J. Ophthalmol., 1990, 109, 638-646. 6. Hee M. R., Izatt J. A., Swanson E. A., Huang D.: *Optical coherence tomography of the human retina*. Arch. Ophthalmol., 1995, 113, 325-332. 7. Hee M. R., Puliafito C. A., Wong C., Duker J. S.: *Optical coherence tomography of macular holes*. Ophthalmology, 1995, 102, 748-756. 8. Hee M. R., Puliafito C. A., Wong C., Duker J. S., Reichel E.: *Quantitative assessment of macular edema with optical*

coherence tomography (OCT). Archives of Ophthalmology, 1995, 113, 1019-1029. 9. Kęcik T., Kasprzak J., Kęcik D., Samsel A.: *Obraz prawnidłowej siatkówki w badaniu metodą optycznej koherentnej tomografii*. Okulistyka, 1998, 1, 3-4. 10. Massin P., Duguid G., Erginay A., Haouchine B., Gaudric A.: *Optical coherence tomography for evaluating diabetic macular edema before and after vitrectomy*. Am. J. Ophthalmol., 2003, 135, 169-177. 11. Landaund M., Schneidman E. M., Jacobovitz T., Rozenman Y.: *Quantitative in vivo retinal thickness measurements in healthy subjects*. Ophthalmology, 1997, 104, 639-642. 12. Nussenblatt R. B., Belfort R.: *Ocular toxoplasmosis: an old disease revisited*. JAMA, 1994, 271, 304-307. 13. Schuman J. S., Hee M. R., Arya A. V., Pedut-Kloizman T.: *Optical coherence tomography: A new tool for glaucoma diagnosis*. Current Opinion in Ophthalmology, 1995, 6, 89-95. 14. Schuman J. S., Hee M. R., Puliafito C. A., Wong C.: *Quantification of Nerve Fiber Layer Thickness in Normal and Glaucomatous Eyes Using Optical Coherence Tomography*. Arch. Ophthalmol., 1995, 113, 586-596. 15. Zahlava J., Karel I., Lestak J.: *Best's vitelliform dystrophy with complications of a neovascular membrane and hemorrhage*. Cesk. Slov. Oftalmol., 2002, 58 (3), 158-164.

Praca wpłynęła do Redakcji 5.05.2003 r. (267).

Adres do korespondencji (Reprint requests to):

dr n. med. Małgorzata Mrugacz
Klinika Okulistyki Dziecięcej
ul. J. Waszyngtona 17
15-274 Białystok

**Redakcja kwartalnika medycznego OKULISTYKA
i czasopisma KONTAKTOLOGIA
i OPTYKA OKULISTYCZNA**

e-mail:ored@okulistyka.com.pl